

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**РЕІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ
ШКОЛИ-ІНТЕРНАТ**

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Магістер»)

студентки 7 курсу 70 групи

галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

8.01010601 Соціальна педагогіка

Седляр Наталії Олександрівни

Керівник: кандидат педагогічних наук,
Доцент **С. М. Коляденко**

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент, доктор наук в галузі соціології
Т.В. Семенюк

м. Житомир — 2017 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ	6
1.1. Інтернатні заклади як інститут соціалізації дитини	6
1.2. Місце і роль соціально-педагогічної роботи у школі-інтернаті	13
1.3. Особливості професійної діяльності соціального педагога школи-інтернату: зміст, форми та методи роботи з вихованцями	18
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС РЕІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ	29
2.1. Поняття «реінтеграція» у науковій літературі	29
2.2. Особливості роботи та завдання школи-інтернату в напрямку реінтеграції вихованців	35
2.3. Основні етапи реінтеграції вихованця інтернатного закладу у соціальне та сімейне середовище	41
Висновки до другого розділу	46
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ІНТЕГРОВАНОСТІ ДІТЕЙ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ	48
3.1. Програма та методики дослідження	48
3.2. Аналіз результатів дослідження інтегрованості дітей з неблагополучних сімей в Ушомирській загальноосвітній школі-інтернат І-ІІ ступенів Житомирської обласної ради	51
3.3. Методичні рекомендації соціальним педагогам шкіл-інтернатів з питань реінтеграційної роботи	65
Висновки до третього розділу	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження: Останнім часом у суспільній свідомості все більше зростає увага до дітей, які перебувають в закладах інтернатного типу. І це не дивно, адже не дивлячись на вдосконалення системи соціального захисту населення, покращення матеріального рівня життя та інших аспектів, все ж зростає кількість дітей, які у зв'язку з різноманітними проблемами (неблагополучні, неповні, малозабезпечені сім'ї та інші) не мають змоги жити, зростати, виховуватись і набувати певного соціального досвіду в сім'ї. Саме це і призводить до того, що держава, турбуючись про молоде покоління, бере на себе обов'язок утримання та виховання таких дітей в державних закладах опіки і піклування.

Але, нажаль, навчаючись та живучи в закладі інтернатного типу дитина більшу частину часу проводить з іншими дітьми, не маючи на потрібному рівні дуже важливої сфери спілкування: дитина – дорослий (мати, батько чи інші люблячі близькі). Вона не має достатньо батьківської любові та турботи, соціалізації на сімейному рівні. Адже, саме це і визначає, в основному, розвиток особистості в дитинстві.

При розгляді функціонування шкіл-інтернатів, ми можемо спостерігати за чинниками, що формують проблеми вихованців інтернатних закладів. До їх складу входять проблеми як особистісного, так і міжособистісного характеру: відсутність навичок поведінки і спілкування з іншими людьми, невпевненість, комплекс неповноцінності, почуття соціальної відчуженості, недостатній прояв позитивних соціально-рольових орієнтирів, підвищена агресивність, проблеми адаптації до нового середовища.

Останнім часом виникла необхідність наявності такого спеціаліста, як соціальний педагог у виховних установах, зокрема в закладах інтернатного типу. Тому що, саме соціальний педагог, як фахівець, може допомогти дитині-вихованцеві інтернатного закладу, вийти на кращий рівень психологічного та особистісного розвитку, допоможе у реінтеграції на всіх її рівнях, подолати

певні проблеми, досягти успіхів у засвоєнні норм життя, вміти до них пристосуватися тощо. Над проблемою існування закладів інтернатного типу, над особливостями соціалізації та ресоціалізації дітей, що там навчаються працювали: А. О. Полянничко, В. Є. Сорочинська, В. М. Шкуркіна, В. П. Вургич, Ж. В. Петрочко, К. М. Чертова, Л. М. Артюшкіна, О. Г. Карагодіна та інші.

Об'єкт дослідження: соціально-педагогічна діяльність інтернатних закладів.

Предмет дослідження: процес реінтеграції вихованців з неблагополучних сімей у школі-інтернат.

Метою дослідження є охарактеризувати процес та основні етапи реінтеграції дітей з неблагополучних сімей у школі-інтернат.

Завданнями дослідження є:

- ▲ Проаналізувати соціально-педагогічну діяльність у закладах інтернатного типу.
- ▲ Емпірично дослідити рівень інтегрованості вихованців школи-інтернату.
- ▲ Розробити методичні рекомендації з реінтеграційної роботи соціальним педагогам шкіл-інтернатів.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація та узагальнення), емпіричні (анкетне опитування).

Апробація роботи: зміст та актуальність наукової роботи викладено у публікації автора: Седляр Н. О. Реінтеграція дітей з неблагополучних сімей в умовах школи-інтернат // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів та студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017.

Структура роботи: Робота складається з трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає — 112 сторінок, з них основного тексту — 74 сторінки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Одним із провідних факторів соціалізації підростаючого покоління належить інституту соціального виховання. Тут стикаються та перегукуються найрізноманітніші сторони життя людини. І саме тому, школу більшість науковців розглядають як провідний інститут соціального виховання. До такого інституту соціалізації відносяться й інтернатні заклади.

Кожен інтернатний заклад являє собою певне соціокультурне середовище. Для дітей — це соціокультурне середовище виховання, яке залежить від культури способу життя, поведінки (самовияву) вихователів, співробітників і вихованців, відносин, взаємодії, а також виховної діяльності і традицій, що склалися в школі. Тому, і діяльність соціального педагога в закладах інтернатного типу досить різноманітна. Натомість її можна згрупувати в такі основні види: соціально-педагогічна діагностика і консультування; соціально-профілактична робота; соціальне виховання та корекційно-розвивальна робота.

Соціальний педагог школи-інтернату у своїй роботі повинен: формувати гуманне ставлення до вихованців, охороняти їх права, інтереси і здоров'я; створювати обстановку психологічного комфорту і безпеки дитини в побуті і під час дозвілля; вивчати особливості вихованців, соціальну ситуацію розвитку, умови життєдіяльності; виявляти інтереси і потреби, проблеми і утруднення, відхилення в соціальній поведінці і соціальній адаптації; здійснювати соціально-педагогічну підтримку вихованця в процесі соціалізації; організовувати та координувати різні види соціально прийнятної діяльності; забезпечувати соціально-педагогічну реабілітацію дезадаптованих та педагогічно занедбаних вихованців та інше.

Для дослідження психологічного стану, життєвої ситуації дитини в момент проведення дослідження, що дозволили визначити необхідність та важливість реінтеграції для дитини з неблагополучної сім'ї, було обрано такі методики: методика «Тест-опитувальник особистісної адаптованості школяра» (А. Фурмана), методика «Моніторинг соціалізації особистості учня» (І. Рожкова) та анкетне опитування вихователів школи-інтернату.

Результати першої методики свідчать про те, що неадаптованість учнів

школи-інтернат у більшості, а дезадаптованість та адаптованість наявна, але у меншій кількості. Причиною цього є те, що діти школи-інтернат навчають та проводять весь свій вільний час в закритому закладі, що стало причиною поганої адаптації на рівні «вулиця», майже відсутні або ж погані відносини з рідними, друзями, знайомими, що відобразилось на рівні «сім'я», та низький показник сприйняття себе, любові до власної особистості, про що свідчать результати категорії «власне «Я»».

Результати другої методики вказують на те, що рівень соціальної адаптованості, в учнів школи-інтернат, переважає з показником «середній»; показник «автономності», тобто рівня самостійності, здатності діяти самостійно в необхідних випадках — переважає з показником — «середній», але показник «низький» мають близько половини опитаних учнів; рівень соціальної активності, тобто рівень соціалізації дитини, глибина та повнота зв'язків з соціумом, рівень суспільних відносин — переважає з «середнім» показником соціальної активності, але, нажаль, майже половину результатів займає «низький» рівень; оцінка схильності дітей до гуманістичних норм життєдіяльності, тобто їхня моральність — результати розділились на високий, середній та низький показник на однаковому рівні. А проаналізувавши відповіді вихователів школи-інтернат, ми можемо зробити висновок, що реінтеграційна робота в школі-інтернат не проводиться на належному рівні. На цю проблему увага не звертається, тому що вихователі навіть не знайомі з таким напрямком роботи.

Завданням школи-інтернату, крім вище вказаних, є також і забезпечення реінтеграції дитини в соціум, сім'ю. Відновлення або формування тих структур особистості дитини, що були втрачені або вчасно не засвоєнні при потраплянні до школи-інтернат.

Тому, ми вирішили сформулювати певні рекомендації, що допоможуть соціальним педагогам та працівникам школи-інтернату здійснювати ефективну роботу в реінтеграційній сфері з вихованцями. Методичні рекомендації містять в собі на розділи: мета, завдання та напрямки реінтеграційної роботи; форми

організації реінтеграційної роботи; індивідуальна реінтеграційна робота; методологічні основи реінтеграційної роботи; тематичний план соціально-виховних занять з реінтеграції на семестр; завдання для соціального педагога школи-інтернат в напрямку реінтеграційної роботи; загальношкільні методичні завдання з реінтеграційної роботи; теми самоосвіти для педагогічних працівників школи-інтернату, що сприятимуть вдосконаленню реінтеграційної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агарков О. А. Особливості діагностико-корекційної роботи соціального працівника з дітьми в навчальному закладі інтернатного типу/ О. А. Агарков // Соціологія, № 12 (104), грудень, 2013. — С. 26-30
2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : [модульний курс дистанційного навчання] / А. И. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола ; [заг. ред. А. Й. Капської]. — К., 2002. — 164 с.
3. Артюшкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) / Л. М. Артюшкіна, А. О. Полянничко. — Суми : Сум ДПУ 2002. — 268 с.
4. Артюшкіна Л. М., Полянничко А. О. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування / Л. М. Артюшкіна, А. О. Полянничко // Практична психологія і соціальна робота. — 2004. № 2 — С. 42 – 47.
5. Балим Л. В. Юридичний статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. В. Балим // Соціальна робота в Україні : теорія та практика. — 2012. — № 1. — С. 65-68.
6. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К. : Логос, 2003. — 134 с.
7. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. д-ра пед. наук / Безпалько О. В. — Луганськ, 2006. — 537 с.
8. Бондар А. Д., Кобзар Б. С. Навчально-виховна робота в школах-інтернатах і групах продовженого дня / А. Д. Бондар, Б. С. Кобзар — К. : Вища школа, 1985. — 303 с.
9. Виховуємо сімейні цінності у вихованців шкіл-інтернатів : метод. посіб. / Л. В. Канішевська, С. О. Свириденко, Л. В. Кузьменко, О. Б. Бернацька, Л. Р. Карпушевська, А. І. Грітчина, О. С. Лящук; за заг.

ред. д.п.н., проф. Л. В. Канішевської. — Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. — 176 с.

10. Вейланде Л. В. Підготовка студентів університету до роботи з підлітками девіантної поведінки : теорія і методика професійної освіти : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Вейланде Л. В. — Одеса, 2005. — 19 с.
11. Волканова В. В. Словник соціального педагога [Електронний ресурс] / Волканова В. В. — Режим доступу : rochatkova8.at.ua/load/0-0-1-19-20
12. Вугрич В. П. Подолання в учнів шкіл-інтернатів деформацій у моральному вихованні / В. П. Вугрич // Теоретико-методичні засади виховання і соціально-педагогічної реабілітації учнів — К. : Вища школа, 2001. — С. 79-87.
13. Вугрич В. Школи-інтернати і проблеми педагогічної реабілітації дітей / В. Вугрич // Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. — К., 2003 — Вип. 35. — С. 101 – 108.
14. Вчимося самостійності : навч.-метод. посіб. / За загал. ред. : Т. П. Спіріної; автор. кол. : Ю. М. Галустьян, А. В. Каравай, А. Б. Кочарян, Т. Д. Мельник. — К. : Видавництво ФОП Москаленко О. М., 2011. — 212 с.
15. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
16. Дитинство в Україні : права, гарантії, захист : збірник документів. Частина II. — К. : Столиця, 1998.
17. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/3901/86/>
18. Еникеев М. І. Юридична психологія. З основами загальної та соціальної психології / М. І. Еникеев // Посібник для ВНЗ. — М. : Норма, 2005. — С. 561
19. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.). — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.

20. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III (із змінами). [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
21. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
22. Зверева І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в Україні : Автореф. дис. док. пед. наук — К., 1998. — 24 с.
23. Ігнатова О. І. Виховуємо самостійність / О. І. Ігнатова // Теоретико-методичні проблеми виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів : Наук.-метод. зб. — К. : ІПВ АПН України, 2000. — с. 83-92.
24. Інформаційний довідник з питань соціально-правового захисту дітей в Дніпропетровській області [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.adm.dp.ua
25. Канішевська Л. В. Науково-педагогічні основи соціально-педагогічної реабілітації вихованців інтернатних закладів / Л. В. Канішевська // Нові технології навчання : Наук.-метод. зб. — Вип. 38. — К., 2004. — С. 102 – 107.
26. Канішевська Л. В. Педагогічні основи виховання соціальної зрілості учнів старших класів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків / Л. В. Канішевська — К. : Стилос, 1998. — 163 с.
27. Капська А. Й., Безпалько О. В. Соціальна педагогіка. Діяльність соціального педагога у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / А. Й. Капська, О. В. Безпалько // [Електронний ресурс] — Режим доступу до журн.: http://ebooktime.net/book_156_glava_6
28. Кияниця З. Захист прав дитини як пріоритет державної політики / З. Кияниця // Права дитини : сучасний досвід та інновації : зб. інфор. і метод, матер. ; за заг. ред. Г. Лактіонової. — К. : Либідь, 2005. — С. 12-21.
29. Кобзар Б. С., Постовойтов Є. П., Слюсаренко В. Г. Управління виховною роботою в школі-інтернаті / Б. С. Кобзар, Є. П. Постовойтов, В.

- Г. Слюсаренко — К. : КМІВУ, 1996. — 268 с.
- 30.Коваленко О. О. Соціальне сирітство як соціокультурний феномен : дис. кан. соціол. наук : 22.00.03 / О. О. Коваленко — НАН України, Ін-т соціології. — К., 2006. — 212 с.
- 31.Комарова Н. М. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання / Н. М. Комарова, І. В. Пеша. — К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2006. — 92 с.
- 32.Конвенція ООН з прав дитини : шляхи практичного застосування. Методичні рекомендації. / Упоряд. Г. М. Лактіонова та ін. — К., Науковий світ, 2001. — 37 с.
- 33.Концепція Державної програми реформування закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 263-р від 11 травня 2006 р.
- 34.Кривачук Л. Ф. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового статусу захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, установлення юридичного статусу [Електронний ресурс] / Л. Ф. Кривачук // Актуальні проблеми державного управління. — Режим доступу до журн.: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/index.html>
- 35.Міщук Л. І. Соціальна педагогіка / Л. І Міщук — К., 1997 — 140 с.
- 36.Методика и технология работы социального педагога : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / Б. Н. Алмазов, М. А. Беляева, Н. Н. Бессонова и др.; под ред. М. А. Галагузовой, Л. В. Мардахаева. — М. : Академия, 2002.
- 37.Методичні рекомендації для соціальних працівників щодо супроводу випускників соціальних закладів (зокрема інтернатних закладів) / Т. В. Бондаренко, О. В. Вакуленко, Н. М. Комарова. — К., Держсоцслужба, 2006. — С. 20 – 24.
- 38.Методичні рекомендації щодо реінтеграції вихованців інтернатних

закладів у сімейне середовище [Електронний ресурс] — Режим доступу : [https://chocsssdm.jimdo.com/методичні-рекомендації/щодо реінтеграції](https://chocsssdm.jimdo.com/методичні-рекомендації/щодо-реінтеграції).

- 39.Методичні рекомендації щодо удосконалення утримання та виховання дітей у дитячих інтернатних закладах на принципах, що базуються на Конвенції ООН про права дитини. / Упорядники та авт. колект.: Л. С. Волинець, О. Г. Антонова-Турченко, І. Б. Іванова, Н. М. Комарова, І. В. Пеша, С. М. Трусова. — К., Видавництво «Студцентр», 1998. — С. 9 – 14.
- 40.Мудрик А. В. Социальная педагогика / А. В. Мудрик — [6-е изд., перераб. и доп.]. — М., 2007. — 224 с.
- 41.Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами в умовах інтернатного закладу. // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — № 4. — С. 60-63.
- 42.Основні підходи до організації роботи по адаптації випускників інтернатних закладів в громаді [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.slideshare.net/everychild/project-28>
- 43.Остапчук І. С. Організація навчально-виховної роботи в інтернатних закладах / І. С. Остапчук // [Електронний ресурс] — Режим доступу до журн.: [http://divovo.in.ua/organizaciya-navchaleno-vihovnoyi-roboti-vinternatnih-zaklada.html](http://divovo.in.ua/organizaciya-navchaleno-vihovnoyi-roboti-v-internatnih-zaklada.html)
- 44.Осташинський Й. Під дахом світла і добра. / Й. Осташинський // Освіта. — 2001. — № 61-62, 27 грудня – 3 січня. — С. 4.
- 45.Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: навчальний посібник / С. С. Пальчевський — К. : Кондор, 2005. — 560 с.
- 46.Петрочко Ж. В. Реінтеграція дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як пріоритет соціально-педагогічного забезпечення їхніх прав / Ж. В. Петрочко — [Цит. 2010, 22 лютого].
- 47.Планирование воспитательной работы в детском доме и школе-интернате. // Социальная педагогика., 2005. — № 2. — С. 70-75.
- 48.Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для

- дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1629-12>
- 49.Полянничко А. О. Особливості соціально-педагогічної діяльності в закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / А. О. Полянничко // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол. : А. А. Сбруєва, Дж. Бішоп, О. В. Єременко та ін.]. — Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. — № 5 (31). — С. 400–410.
- 50.Проведення комплексної оцінки потреб дитини в інтернатному закладі. / За заг. ред. О. Карагодіної. — К., ТОВ «Перфект стайл», 2007. — 128 с.
- 51.Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 22. — С. 4.
- 52.Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту, матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування. / Постанова кабінету Міністрів України № 226 від 5 квітня 1994 р. зі змінами і доповн. // Дитинство в Україні : права, гарантії, захист (зб. докум.) в 2 т. / Упорядники В. І. Довженко, Л. С. Волинець та ін.. — К., 1998., Т. 1.
- 53.Реінтеграція та соціалізація вихованців інтернатних закладів [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://my-psy.ucoz.ua/publ/reintegracija_ta_socializacija_vikhovanciv_internatnikh_zakladiv/1-1-0-187
- 54.Система інтернатних закладів в Україні. // Соціальні служби — родині : Розвиток нових підходів в Україні. / за ред. І. Григи. — К., 2003. —С. 9-11.
- 55.Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога / В. Є. Сорочинська // [Електронний ресурс] — Режим доступу до журн.: http://bahmat.at.ua/ZIT/organizacija_roboti_socialnogo_pedagogasorochinsk.pdf
- 56.Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі :

- Методичні рекомендації щодо реалізації обласної науково-методичної проблеми. — Херсон : Херсонська академія неперервної освіти, 2013. — 48 с.
57. Соціальна робота: випуск 34. — К., Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. — С. 30-38.
58. Соціологія особистості : системний підхід (соціально-психологічний аналіз) : Навч. посіб. / В. Т. Циба; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — К., 2000. — 149 с. — С. 129-131
59. Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей / Упоряд. Драпушко Р. Г. — К., 1994 — 140 с.
60. Соціальна робота : технологічний аспект : Навч. посіб. / За ред. проф. А. Й. Капської. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 352 с.
61. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.
62. Соціальна педагогіка : Підручник. // За ред. А. Й. Капської. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 256 с. — С. 116
63. Соціальні та психологічні потреби дітей, які виховуються в інтернатних закладах : знання, ставлення, поведінка, практика діяльності. Результати дослідження серед фахівців соціальної сфери та дітей-вихованців інтернатних закладів. — К. : Компанія Лік, 2006. — 63 с.
64. Соціально-педагогічна робота в закладах інтернатного типу. / Сорочинська В. // Організація роботи соціального педагога. — К., 2005. — С. 84 – 88.
65. Соціально-правовий захист дитинства. Навч.-метод. посібн. / За ред. І. І. Смагіна, В. Ю. Арешонкова, Т. М. Смагіної. — Житомир: ОІППО. — 2006. — С. 187 – 208.
66. Соціокультурне середовище інтернатних закладів у вихованні дітей [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://stud.com.ua/56651/pedagogika/sotsiokulturnogo_seredovischa_internatnih_zakladiv_vihovanni_ditey

67. Специфіка управління позаурочною виховною діяльністю учнів шкіл-інтернатів для дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (метод. рекомендації). — Укладачі Б. С. Кобзар, Є. П. Постовойтов, Л. С. Дробот. — К., 1997. — 35 с.
68. Стратюк О. Контингент прицільної уваги. / О. Стратюк // Освіта. — 2001. — № 28 – 29, 30 травня - 6 червня. — С. 8.
69. Технології обслуговування в будинку дитини та інтернатних закладах [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://allref.com.ua/uk/skachaty/Tehnologiyi_obsługovuvannya_v_budinku_ditini_ta_internatnih_zakladah43
70. Тюптя А. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : Навчальний посібник / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. — Київ : Знання, 2008. — С. 11-113
71. Шкуркіна В. М. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами в умовах інтернатного закладу. / В. М. Шкуркіна // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — № 4. — С. 60-62.
72. Шляхи підвищення соціалізуючої і виховної ролі інтернатного закладу [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://stud.com.ua/56654/pedagogika/shlyahi_pidvischennya_sotsializiruyuschey_vihovnu_rol_internatnogo_zakladu
73. Формування життєвої компетентності учнів шкіл-інтернатів у контексті комплексної реабілітації : орієнтири до прогностичного експерименту. // Життєва компетентність особистості : Наук.-метод. посібн. / За ред. Л. Сохань та ін. — К., 2003. — С. 501 – 508.
74. Формування моральних цінностей учнів у системі виховної роботи [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/33843/
75. Guidelines on children's reintegration [Electronic resource] — Режим доступу : [http://www.familyforeverychild.org/wp-content/uploads/](http://www.familyforeverychild.org/wp-content/uploads/2016/08/RG_Digital_DC.pdf)
76. 2016/08/RG_Digital_DC.pdf

77. Analysis of the situation of children's residential institutions in the Kyrgyz Republic – B.: 2012. – p.115

78. Maira Baltina Social rehabilitation for disadvantaged families // The Times of Science — 2016. — № 2 — C. 17 – 26.